

УДК 347.191

Бабецька Іванна Ярославівна,
викладач кафедри цивільного права і процесу
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького

КОРПОРАТИВНІ ПРАВОВІДНОСИНИ ТА КОРПОРАТИВНІ ПРАВА: ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

У статті визначається поняття корпоративних правовідносин та корпоративних прав. Автор аналізує діюче законодавство і погляди науковців в сфері корпоративних правовідносин. Визначаються та класифікуються основні суперечності в підходах до сучасного розуміння поняття «корпоративні правовідносини» та «корпоративні права». Подається авторське формулювання вказаних понять.

Ключові слова: корпоративні права, корпоративні правовідносини, корпоративне право, право, правовідносини.

Постановка проблеми. Проблеми корпоративного права все більше привертають увагу науковців і практиків, виникає нагальна проблема формування теоретичного підґрунтя останнього, визначення його основних категорій та понять. Однією з основних категорій, що потребують ретельного доктринального аналізу, є корпоративні правовідносини та корпоративні права. Це зумовлено тією обставиною, що корпоративні правовідносини є чи не самою дискусійною категорією цивільного права, а питома вага цих правовідносин є досить великою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питання корпоративних прав та корпоративних правовідносин присвячені праці таких відомих вчених-цивілістів, як В. А. Белов, В. А. Васильєва, О. М. Вінник, О. І. Зозуляк, В. М. Кравчук, В. В. Луць, І. Б. Саракун, І. В. Спасибо-Фатєєва та інших. Таким чином, для формування такого уявлення про стан розвитку проблеми слід коротко проаналізувати існуючи на сьогоднішній день позиції з цього приводу, у тому числі й підходи.

Постановка завдання. Метою даної роботи є виявлення суперечностей в підходах до сучасного розуміння поняття «корпоративні правовідносини» та «корпоративні права», а також подальше формулювання авторського розуміння вказаних понять.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 3 ст. 167 ГК України під корпоративними відносинами слід розуміти відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав [5]. Слід зауважити, що частина 3 була доповнена до ст. 167 тільки 15 грудня 2006 р., у зв'язку із прийняттям відповідного Закону про внесення змін до законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів.

Поняття корпоративних відносин визначено президією Вищого господарського суду України у рекомендаціях «Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних спорів» від 28. 12. 2007 р. [12]. У вказаних Рекомендаціях зазначається, що до корпоративних належать спори між учасниками (акціонерами, засновниками) господарського товариства та господарським товариством,

пов'язані з реалізацією та захистом корпоративних прав; спори між учасниками (акціонерами) господарського товариства з приводу створення, припинення товариства та управління його діяльністю; спори за позовами учасників (акціонерів) господарських товариств про визнання недійсними правочинів, укладених товариством, якщо позивач обґрунтовує позовні вимоги порушенням його корпоративних прав або інтересів; спори про визнання недійсними рішень про виключення учасника з товариства, а також спори, пов'язані з визначенням та стягненням вартості частки майна товариства, належної до сплати учаснику, який вибув з товариства; оскільки установчі документи господарського товариства затверджуються під час створення товариства, подаються для державної реєстрації товариства та в подальшому регулюють відносини з приводу управління господарським товариством, спори за позовами учасників товариства про визнання недійсними установчих документів товариства або їх частини, зміни до них належать до корпоративних і вирішуються господарськими судами за місцезнаходженням відповідних господарських товариств; спори про ліквідацію чи скасування державної реєстрації господарських товариств за позовами акціонерів або учасників до товариств є корпоративними спорами як такі, що виникають між учасниками господарського товариства та господарським товариством з приводу припинення останнього (пп. 1.1. – 1.4.). А тому п. 1.1. Рекомендацій передбачає такий склад сторін корпоративного спору: 1) учасник (акціонер, засновник) господарського товариства, в тому числі такий, що вибув, та товариство; 2) учасники (акціонери, засновники) господарського товариства у спорі між ними, пов'язаному із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням цього товариства [12].

У науковій літературі наведені різні визначення поняття корпоративних правовідносин. Звідси, науковці вважають корпоративними відносинами:

1) вид цивільного правовідношення, в основі якого лежить участь суб'єктів в організаційно-правових утвореннях, що мають ознаки юридичних осіб, суттю яких є так звані корпоративні права, та які виникають на підставі певних юридичних фактів, а саме: участі в установчому договорі, вступі в кооператив, придбанні права власності на частку, акції тощо (В. В. Луць) [9, с. 13];

2) відносини, що виникають між учасниками (засновниками) та товариством і між самими учасниками (засновниками), які складаються щодо набуття, здійснення та припинення корпоративних прав (І. Б. Саракун) [13, с. 10];

3) відносини, які виникають у процесі створення, функціонування та припинення господарських товариств за участю безпосередніх учасників (засновників, учасників, самого товариства та його органів) та опосередкованих (кредиторів, споживачів, найманих працівників, облігаціонерів товариства, територіальної громади, держави в особі уповноважених органів) і забезпечують збалансовану реалізацію інтересів зазначених осіб (О. М. Вінник) [3];

4) відносини, що виникають між акціонером, учасником і самою корпорацією, а також між самими учасниками та акціонерами з приводу реалізації їх права власності на акцію чи права власності на частку в статутному фонді (Н. С. Глузь) [4];

5) відносини, які полягають: а) у визначенні спільних цілей, б) виявленні засобів їх досягнення; в) здійсненні спільних дій у відповідності до визначених позицій (В. А. Белов) [1, с. 52];

б) відносини між корпорацією (її органами) та учасниками з приводу управління, ведення справ, надання інформації тощо (Н. С. Кузнецова) [11].

Таким чином, можна узагальнити те, що корпоративні відносини виникають у зв'язку з об'єднанням капіталів та зусиль, на відміну від відносин зобов'язальних, що опосередковують оборот майна. Сутність таких відносин зводиться до того, що учасник у результаті реалізації засновницького права, і, як правило, передання новоствореному суб'єкту (організації) майна у власність набуває натомість права на управління нею в тій чи іншій формі (брати участь в органах управління корпорації, отримувати інформацію про її діяльність) та участь у розподілі прибутку корпорації. Ці організації спеціально створюються суб'єктами майнових відносин для постійної, професійної участі в майновому обороті. Вони будуються на засадах самоуправління та обліку учасників, які і визначають їх статус як самостійного носія речового права. Відносини учасника з корпорацією мають майновий характер, що є предметом регулювання цивільного права [9, с. 13].

Слід зауважити, що для того, щоб дати визначення корпоративним правовідносинам, потрібно визначити їхній суб'єктний склад. Суб'єктами корпоративних прав вважають учасників, засновників та акціонерів. Таким чином, поняття «суб'єкт корпоративних правовідносин» є ширшим і включає в себе поняття «учасник», «засновник», «акціонер». Відповідно до ст. 114 ЦК України учасником господарського товариства може бути фізична або юридична особа. Відповідно до ст. 3 ЗУ «Про господарські товариства» засновниками та учасниками товариства можуть бути підприємства, установи, організації, а також громадяни, крім випадків, передбачених законодавчими актами України.

Засновниками можна вважати осіб (фізичних чи юридичних, а також інших суб'єктів цивільного права), які здійснюють спільну діяльність по створенню господарського товариства, уклали засновницький договір (в передбачених законом випадках) і прийняли рішення про затвердження його установчих документів, а також передали певне майно (майнові права) до його статутного фонду. А учасниками господарського товариства є особи (фізичні чи юридичні, інші суб'єкти цивільного права), яким належать корпоративні права по відношенню до товариства, включаючи право участі та право на частку в його статутному фонді, що підтверджується відповідними документами [13, с. 20]. Таким чином, суб'єктами корпоративних відносин є особи, що на підставі певних юридичних фактів стають учасниками юридичних осіб корпоративного типу. Найбільш неупорядкованими в плані законодавчої регламентації залишаються юридичні особи корпоративного типу, адже, на сьогодні відсутні чіткі законодавчі критерії відмежування «корпорацій» від «не корпорацій» [8, с. 80].

Слід зазначити, що відповідно до Рекомендацій президії Вищого господарського суду України «Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних спорів» від 28. 12. 2007 р. особа стає носієм корпоративних прав з моменту набуття права власності на акції акціонерного товариства або вступу до інших господарських товариств [12]. А відповідно до ЗУ «Про акціонерні товариства» корпоративні права визначаються як сукупність майнових і немайнових прав акціонера — власника акцій товариства, які слідує з права власності на акції [6].

До елементів будь-якого цивільного правовідношення належать юридичні факти, на підставі яких вони виникають. Моментом виникнення корпоративних правовідносин є особливий юридичний факт – реєстрація юридичної особи. Реєстрація господарського товариства (укладення установчого договору для ПТ, КТ) є завершальним юридичним фактом на підставі якого виникає правовий зв'язок між засновниками (учасниками) та самою юридичною особою [9, с. 16].

Таким чином, корпоративні правовідносини ми визначаємо як врегульовані нормами права та установчими документами суспільні відносини, які виникають між засновником (учасниками) юридичної особи і самою юридичною особою в результаті реалізації ними засновницьких прав, а також відносини між учасниками, які складаються щодо набуття, здійснення та припинення корпоративних прав. Обов'язковою ознакою корпоративних відносин слід визнати наявність визначеного законодавцем об'єкта права корпоративної власності – наявності у учасника корпоративних прав особливого виду майнових прав.

Щодо поняття «корпоративних прав», то легальне їх визначення вказано в ч. 1 ст. 167 ГК, ст. 14 ПК згідно з якими, корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [5].

У ЗУ «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 р. також дано визначення корпоративним правам. Під якими розуміються сукупність майнових і немайнових прав акціонера – власника акцій товариства, які впливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами [13].

Аналіз змісту поняття «корпоративне право» потрібно починати із розгляду його як суб'єктивного права і об'єктивного права. В об'єктивному розумінні корпоративне право – це система юридичних норм, що регулюють групу суспільних відносин, яка виникає у зв'язку із створенням і функціонуванням юридичних осіб у результаті реалізації суб'єктами цивільних правовідносин права бути їх засновниками (учасниками) [2]. У цивілістичній науці під корпоративним правом в суб'єктивному розумінні слід розуміти право особи бути учасником корпорації (юридичної особи). Суб'єктивне корпоративне право слід розглядати як складний сукупний об'єкт цивільних прав, що складається із низки самостійних суб'єктивних прав. Вони в сукупності складають зміст корпоративного права.

Корпоративним правом у цивільно-правовому розумінні доцільно вважати правовий зв'язок, який виникає між засновником (учасником) юридичної особи та новоствореним суб'єктом у результаті реалізації засновницького права. Цей правовий зв'язок є визначальним і виступає стержнем усієї низки суб'єктивних корпоративних прав, якими наділяються сторони правовідношення. Всі інші суб'єктивні права учасника, що впливають із його участі є похідними і розкриваються через поняття змісту корпоративного права [9, с. 160].

В. М. Кравчук визначає корпоративні права як сукупність правових можливостей учасника певної юридичної особи, зміст яких визначається її організаційно-правовою формою. На його думку, корпоративні права не слід пов'язувати тільки з господарськими товариствами, а також вони виникають у засновника (учасника) щодо будь-яких юридичних осіб незалежно від того, чи формується статутний (складений) капітал [10].

В. А. Васильєва вказує, що для всіх суб'єктивних корпоративних прав характерне наступне:

- 1) вони викають у результаті створення юридичної особи;
- 2) виражають відносини між засновником та юридичною особою;

- 3) мають організаційно-майновий характер, тобто передбачають право на управління або участь в управлінні, право на доходи;
- 4) пов'язані з впливом засновника на формування волі юридичної особи;
- 5) пов'язані з опосередкованим правом на майно юридичної особи при її ліквідації [7, с. 40].

Корпоративні права здебільшого визначаються наявністю майнової участі у статутному капіталі чи майні корпорації. Головною ознакою корпоративних прав є те, що їх здійснення безпосередньо чи опосередковано спрямоване на задоволення майнових інтересів їх носіїв, а специфічною ознакою, що виокремлює корпоративні права в окрему групу цивільних прав, є те, що вони виражають відносини між учасниками (засновником) та товариством, а також між самими учасниками (засновниками) товариства.

Висновки. За результатами розглянутих положень можна вказати, що корпоративні правовідносини – це врегульовані нормами права та установчими документами суспільні відносини, які виникають між засновником (учасниками) юридичної особи і самою юридичною особою в результаті реалізації ними засновницьких прав, а також відносини між учасниками, які складаються щодо набуття, здійснення та припинення корпоративних прав. Обов'язковою ознакою корпоративних відносин слід визнати наявність визначеного законодавцем об'єкта права корпоративної власності – наявності в учасника корпоративних прав особливого виду майнових прав.

Корпоративне право – це право особи, що об'єднує свої зусилля та капітал, бути учасником корпорації (юридичної особи). Всі інші суб'єктивні права учасника, що витікають із його участі в тій чи іншій організації, є похідними і розкриваються через поняття змісту корпоративного права.

Подальші дослідження в цьому напрямку можуть стосуватися визначення поняття та загальної характеристики суб'єктів корпоративних правовідносин. Адже проблема визначення кола юридичних осіб корпоративного типу є на сьогодні однією з найбільш актуальних тем, а тому потребує спеціальних теоретичних досліджень.

Список використаних джерел

1. Белов В. А. Корпоративное право: Актуальные проблемы теории и практики / В. А. Белов. – М. : Издательство Юрайт, 2009. – 678с.
2. Васильева В. А. До питання про поняття корпоративного права / В. А. Васильева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=100&d=363>.
3. Вінник О. М. Теоретичні аспекти правового забезпечення реалізації публічних і приватних інтересів в господарських товариствах: Автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.04 / О. М. Вінник. – К., 2004. – 32 с.
4. Глусь Н. С. Корпорації та корпоративне право: поняття, основні ознаки та особливості захисту: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Н. С. Глусь. – К., 2000. – 23 с.
5. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Закон України « Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Здійснення та захист корпоративних прав в Україні (цивільно-правові аспекти): монографія / [За заг. ред. В. В. Луця]. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 320 с.

8. Зозуляк О. І. Про корпорації в світлі проблем класифікації юридичних осіб / О. І. Зозуляк // Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 21-22 жовтня 2012 р. – Івано-Франківськ, 2012. – С. 79 – 85.
9. Корпоративне право України : підручник / [В. В. Луць, В. А. Васильєва, О. Р. Кібенко, І. В. Спасибо-Фатєєва та ін.]; за заг. ред. В. В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 384с.
10. Кравчук В. М. Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики / В. М. Кравчук. – К.: Істина, 2005. – 720 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу.: <http://www.twirpx.com/file/181667/>
11. Кузнєцова Н. С. Поняття, ознаки і класифікація корпоративних спорів / Н. С. Кузнєцова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legalweekly.com.ua/article/?uid=133>.
12. Рекомендації Президії ВГС України «Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин» від 28.12.2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=v5_14600-07.
13. Саракун І. Б. Здійснення корпоративних прав учасниками (засновниками) господарських товариств (цивільно-правовий аспект): Монографія / І. Б. Саракун. – К.: НДІ приватного права і підприємництва АПрН України, 2009. – 156 с.
14. Саракун І. Б. Здійснення корпоративних прав учасниками господарських товариств (цивільно-правовий аспект): дис.. на здобуття наук. ступеня канд... юрид. наук: 12.00.03/ І. Б. Саракун. – К., 2007.

Бабецкая И. Я. Корпоративные правоотношения и корпоративные права: к проблеме определения понятия

В статье определяется понятие корпоративных правоотношений и корпоративных прав. Автор анализирует действующее законодательство и взгляды ученых в сфере корпоративных правоотношений. Определяются и классифицируются основные противоречия в подходах к современному пониманию понятия «корпоративные правоотношения» и «корпоративные права». Подается авторское формулировки указанных понятий.

Ключевые слова: корпоративные права, корпоративные правоотношения, корпоративное право, право, правоотношения.

Babetska I. Y. Corporate relationship and corporate rights: the problem of definition

The article defines the concept of corporate relations and corporate rights. The author examines the existing legislation and the views of scholars in the field of corporate legal relations. Defined and classified the basic contradictions in the approaches to the modern understanding of the concept of «corporate relationships» and «corporate rights». Served copyright formulation of these concepts.

Key words: corporate law, corporate legal, corporate law, law, legal.

